

”Missä se teidän lähimmäisen rakkautenne nyt on?”

Suomen sairaanhoitajaliitto ja terveydenhuoltoalan vuoden 1968 lakko

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Kandidaatintutkielma

24.1.2018

Minttu Eskonniemi

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	2
1. LIITON JOHDOLLA KOHTI TYÖTAISTELUA	9
1.1 Tie lakkoon	10
1.2 ”Tavoitteenamme ei ollut työnseisaus”	11
2. AMMATTIKUNNAN RINTAMA RAKOILEE	14
2.1 ”Itsenäinen ammattiryhmä tuntee vastuunsa”	16
2.2 ”Tänään katsomme huomiseen”	17
3. LAKKOLAISTEN RISTIRIITAISET TUNNELMAT	19
LOPPULAUSE	25
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	27

JOHDANTO

Helmikuussa 1968 Suomen sairaanhoitajaliitto¹, Kätilöliitto, Lastenhoitajaliitto ja Lääkintävöimistelijain yhdistys aloittivat neljä viikkoa kestäneen laittoman lakon. Kaikki lakkoon osallistuneet järjestöt olivat osa Toimihenkilö- ja Virkamiesjärjestöjen Keskusliitto TVK:a. Lakko oli laitton, koska virkamiehillä ei ollut vielä vuonna 1968 lakko-oikeutta. Yhteensä lakkoileviin järjestöihin kuului noin 24 600 terveydenhuollon ammattilaista, joista yli 18 000 oli sairaanhoitajia. Kyseessä oli ensimmäinen terveydenhuoltoalan lakko ja se sai aikanaan paljon julkisuutta niin mediassa kuin poliittisissa piireissäkin. Poliittisissa piireissä se nähtiin hyökkäyksenä maan hallitusta vastaan, työnantajaosapuoli² uhkasi nostaa virkarikossyytteitä lakkolaisia vastaan, eikä lakko saanut yleistäkään mielipidettä puolelleen. Lakon taustalla oli laaja kirjo ongelmia niin ammatillisesta, poliittisesta kuin sukupuolenkin näkökulmasta.³

Lakko oli ensimmäinen laatuaan suomalaisten sairaanhoitajien pitkässä historiassa.⁴ Sairaanhoidajan työ oli perinteisesti nähty varsinaisen ammatin sijasta laupeudentyönä tai kutsumustyönä ja työstä maksettava palkka lähinnä ”kutsumustyöntekijälle maksettavana rahallisena korvauksena”.⁵ Terveydenhuoltoalan ammatillistuesssa 1900-luvun alusta lähtien ja terveydenhuoltosektorin merkityksen kasvaessa 1950–1960-lukujen aikana sairaanhoitajien ammatti-identiteetti oli kuitenkin jo rajun muutoksen kynnyksellä. Laupeudentyöstä tuli vain muutamassa vuosikymmenessä palkkatyötä, eikä työstä maksettua korvausta pidetty enää ammattikunnan keskuudessa riittävänä tai työn vaativuuteen nähden tyydyttävänä. Työn luonteen vuoksi lakkoa ei aiemmin ammattikunnan piirissäkään pidetty soveliaana työtaistelumuotona, mutta valmius joukkoirtisanoutumiseen työtaistelukeinona oli ilmaistu jo 1940–1950-luvuilta lähtien.⁶ Naisten lakkoilu ylipäänsä oli vielä 1960-luvulla hyvin harvinaista, joten terveydenhuoltoalan ammattilaisten lakkoilu 1968 koettiin kansan keskuudessa eriskummallisena ja sairaanhoidajan ammatin perinteisen luonteen vuoksi paheksuttavana ilmiönä.⁷

¹ Suomen sairaanhoitajaliiton edunvalvonta siirtyi uudelle Terveydenhuoltoalan ammattijärjestö Tehylle vuonna 1983. Tiirakari 2005, 77.

² Kunnat, kuntien keskusjärjestöt ja valtio.

³ Laakso 2012, 23–25.

⁴ Alasilta-Hagman & Pitko 1984.

⁵ Laakso 2012, 22.

⁶ Laakso 2012, 19–20.

⁷ Laakso 2012, 18.

Terveydenhuoltoalan lakon jälkeen Suomen sairaanhoitajaliitto kasvoi todelliseksi ja vahvaksi etujärjestöksi, ja lisäksi koko sairaanhoitajien ammattikunta vahvistui ja saavutti tarvitsemaansa tunnustusta ammatilleen todellisena palkkatyönä.⁸ Yhteiskunnallisesti katsoen lakon seurauksena naisten asema työmarkkinoilla parani, kun naisvaltaiset TVK:n jäsenjärjestöt otettiin mukaan tulopoliittisiin neuvottelupöytiin ja heille myönnettiin lakko-oikeus vuonna 1970.⁹ Aihe on siis keskeinen niin yhteiskunnallisesti kuin sairaanhoitajan ammattikunnan kehityksen ja ammatti-identiteetin kannalta. Vuoden 1968 terveydenhuoltoalan lakko oli sairaanhoitajien ammattikunnan ensimmäinen, muttei viimeinen. Sairaanhoitajat ovat vuoden 1968 jälkeen lakkoilleet valtakunnallisesti kolmesti: vuosina 1983, 1995 ja 2007 sekä Ahvenanmaalla 2003.¹⁰ Lisäksi vuonna 2018 näyttäisi siltä, että terveydenhuoltoalan ja kunnallisten työnantajien väliset neuvottelut työehtosopimuksesta tulevat olemaan tiukat.¹¹ Myös uusi sosiaali- ja terveysuudistus koetaan liiton piirissä huolestuttavaksi alan työntekijöiden kannalta.¹² Ongelmat alalla eivät siis suinkaan ole ohi, joten aihe on myös hyvin ajankohtainen.

Tässä opinnäytetyössä käsittelen terveydenhuoltoalan vuoden 1968 lakkoa Sairaanhoitajaliiton omasta näkökulmasta ja selvitän lakon toteutumista ja siihen suhtautumista sairaanhoitajien parissa Pohjois-Pohjanmaalla. Pääasialliset tutkimuskysymykseni ovat: Millä tavoin Suomen sairaanhoitajien liitto näki lakon ja syyt siihen ryhtymiseen? Miten sairaanhoitajien lakko toteutui Pohjois-Pohjanmaalla ja miten liiton piiriyhdistys ja rivityöntekijät siihen suhtautuivat? Kuinka liitto ja rivityöntekijät suhtautuivat lakon lopputulokseen? Erityisen kiinnostavaa on, erosivatko liiton näkemykset ja lakkoasiakirjoissa esille tulleet rivityöntekijöiden näkemykset toisistaan.

Lähdemateriaalina olen hyödyntänyt liiton *Sairaanhoitaja*¹³-lehteä ja Sairaanhoitajaliiton Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistyksen arkiston lakkoasiakirjoja. Lakkoasiakirjoista olen hyödyntänyt yhtä lakkoalueoimikunnan pöytäkirjaa ja yhdistyksen vuosikertomusta sekä toimikuntien lakkopäiväkirjoja. Lakkopäiväkirjat olivat käytännössä vihkoja, joihin luetteloidtiin eri osastojen hoitajien määriä ja kuvailtiin lakkolaisten ja osastojen mielialoja. Niihin ei oltu merkitty päiväkirjojen kirjoittajaa, vaan päiväkirjat olivat liiton alue- lakko- ja työpaikkatoimikuntien toimi-

⁸ Laakso 2012, 19–25.

⁹ Laakso 2012, 25–27.

¹⁰ Laakso 2012, 68; 207; 290; 258.

¹¹ ”Kuntatyönantajat: Hoitajat eivät tarvitse omaa sopimusta”. Uutinen 10.1. *Tehy-lehti*. <https://www.tehy-lehti.fi/fi/uutiset/kuntatyonantajat-hoitajat-eivat-tarvitse-omaa-sopimusta> (Luettu 13.1.2018).

¹² Terhi Mäkinen, ”Unohtuiko henkilöstö?”. *Tehy-lehti* 1/2018.

¹³ Lehti ilmestyi kaksi kertaa kuukaudessa ja lakon aikaan vuonna 1968 sen päätoimittajana toimi Marjatta Katajamäki.

joiden yhdessä kirjoittamia ja kirjoittajan vaihtuminen oli tunnistettavissa vain käsialan vaihtumisesta. Niiden kirjoitustyyli oli hyvin neutraali ja suhteellisen suppea, joten tietoa ja mielialojen taustoja jäi väistämättä niiden ulkopuolelle. Päiväkirjoissa ei siis esimerkiksi oteta juurikaan kantaa rivityöntekijöiden mielipiteisiin, jotka oli kuitenkin kirjoitettu päiväkirjaan, eivätkä kirjoittajat itse juurikaan esitä niissä omia mielipiteitään. Liiton lehdellä taas oli tietynlainen tehtävä erityisesti lakon aikana, joten on tarpeellista todeta, että lehti saattaa tarjota verrattain yksipuoleisen näkemyksen lakosta, sen syistä ja seurauksista. Mutta koska tutkin nimenomaan liiton omaa näkemystä lakosta, ei tämä ole varsinaisesti ongelma tutkimuksessani, vaikka edellä mainitut seikat on huomioitava. En kuitenkaan näe tarpeelliseksi syväanalysoida liiton tai lakopäiväkirjojen näkemysten paikkaansa pitävyyttä, koska tarkoitukseni on nimenomaan tarkastella liiton ja rivityöntekijöiden *näkemyksiä ja mielipiteitä*. Kuitenkin lähdekritiikki on historiantutkijan perustavanlaatuinen, joten tarkastelen aineistoa myöhemmissä luvuissa myös hie- man lähdekriittisesti.

Tutkimus on ollut siinä mielessä haastavaa, että tarkastelemani alkuperäisaineistot ovat keskenään hyvin erilaisia. Sairaanhoidajaliiton äänenkannattaja eli liiton lehti tarjoaa vastauksia siihen, miksi lakko koettiin tarpeelliseksi tai välttämättömäksi. Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistyksen lakkoasiakirjat taas kuvaavat paljon sitä, mitä käytännössä tapahtui, eivät niinkään sitä, miksi tapahtui. Aineistot siis vastaavat tavallaan eri kysymyksiin ja ovat hyvin erilaisia, joten koen tarpeelliseksi tarkastella niitä erilaisin metodisin keinoin. Liiton lehteä analysoin historiallisen mediatutkimuksen¹⁴ avulla. Kuten Erkkä Railo ja Paavo Oinonen esittävät toimittamassaan teoksessa *Media historiassa*, tutkijan tulee aina analysoida sitä, mitä tai ketä varten lehti tai muu media on tehty ja suunnattu.¹⁵ Tästä syystä pohdin *Sairaanhoidajaa* käsitellessäni sitä, miksi lakkoon liittyvät seikat esitetään tietyssä valossa ja miksi asiat halutaan esittää tietyllä tavalla. Lehti on suunnattu liiton jäsenille ja se kertoo asiat liiton omista lähtökohdista ja näkemyksistä käsin. Antti Henttonen kuvaa tutkimusjulkaisussaan *TVK:n ja Akavan ammattijärjestölehdet* ammattiliiton lehtien kehitystä rinnan itse liiton kanssa. Muiden järjestölehtien tapaan *Sairaanhoidaja* kehittyi liiton rinnalla lähes yksinomaan koulutuksellisesta ja ammatillisesta roolistaan todelliseksi edunvalvojaksi.¹⁶ Oli luonnollista odottaa liiton ja sen lehden kehityksen näkyvän lehden tavassa esittää lakkoon liittyvät asiat.

¹⁴ Media-analyysin osalta olen käyttänyt kirjallisuutena pääasiassa Paavo Oinosen ja Erkkä Railon toimittamaa teosta *Media Historiassa*.

¹⁵ Oinonen & Railo 2012, 15.

¹⁶ Henttonen 1991, 502–503.

Koska lehden tärkeimpinä tehtävinä olivat muun muassa edunvalvonta-asiat,¹⁷ oli luonnollista, että lehden tehtävänä oli myös perustella liiton jäsenille vuoden 1968 lakko ja esittää se mahdollisimman positiivisessa valossa, jotta yleinen lakkoilmapiiri ja ”taistelutahto” pysyisivät korkealla. Lakkohan oli nimenomaan edunvalvontaa, koska sen pyrkimys oli parantaa lakkoilaisten asemaa työelämässä. Piiriyhdistyksen asiakirjoja analysoidessa huomioin, että niistä saatu tieto on laadultaan hyvin suppeaa, joten niistä saatua tietoa tulee analysoida tarkastelemalla sanojen ja ilmaisujen merkityksiä eli pyrin näkemään kirjoitusten ”taakse”. Lisäksi vertailen päiväkirjoja keskenään, jotta mahdolliset ristiriitaisuudet ja merkityserot on helpompaa havaita. Työssäni olen tehnyt laadullista tukimusta aineistoista, koska se antaa mahdollisuuden tutkia kokemuksia lakosta ja sen syistä sekä mahdollisista erilaisista suhtautumistavoista lakkoon itsessään.

Aluerajauksenani on Pohjois-Pohjanmaa. Valitsin vain yhden alueen käsiteltäväksi, koska en varsinaisesti tarkastele lakon toteutumista koko Suomessa, vaan pyrin näkemään mahdollisia erilaisia suhtautumistapoja lakkoon valtakunnallisella ja paikallisella tasolla. Tässä mielessä Pohjois-Pohjanmaa toimii vain esimerkkinä ja sen kautta tarkastelen lakkoa rivijäsenten kannalta ja piiriyhdistyksen näkökulmia siihen. Pohjois-Pohjanmaan osalta työtaistelu käytiin 29.2.–20.3.1968,¹⁸ joten aikarajauksena on luonnollisesti tämä ajanjakso. Työni aikarajaus kokonaisuudessaan perustuu lakon kestolle. Lakko alkoi Helsingissä, Tampereella ja Turussa 21.2.1968 ja päättyi koko maassa 20.3.1968.¹⁹ *Sairaanhoitaja*-lehteä olen tarkastellut ajanjaksolta 10.1.–10.4.1968, koska se sisältää lakon valmistelun, perustelun ja välittömän ja olennaisimman jälkipuinnin. Hyödyntämiäni numeroita on yhteensä kuusi. Luon taustaa aiheelle tarkastelemalla sairaanhoitajan ammatin ja Sairaanhoitajaliiton kehityspiirteitä yleisesti. Olen naista on myös tarkastella vallinnutta poliittista ilmapiiriä Suomessa 1960-luvulla sekä naisten roolia työelämässä aikarajauksen sisällä, koska aiheet ovat suorassa yhteydessä terveydenhuoltoalan lakon syihin ja luovat taustaa käsiteltävälle ilmiölle. Näitä taustoja käsittelen johdannon lopuksi ja toisen luvun alussa. Ensimmäisessä luvussa käsittelen lakon alkuvaiheita *Sairaanhoitajan* kirjoitusten perusteella, toisessa luvussa lakon keskeisiä vaiheita ja lopputulosta lehden valossa. Kolmannessa luvussa tarkastelen lakon toteutumista ja siihen suhtautumista Pohjois-Pohjanmaalla.

¹⁷ Henttonen 1991, 501–509.

¹⁸ Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitajayhdistyksen toimintakertomus 1968. Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitajayhdistyksen vuosikertomukset 1966–1974. Db: 3. Kansallisarkisto, Oulu (KA).

¹⁹ Laakso 2012, 14–18.

Koska terveydenhuoltoalan lakko sai aikanaan paljon julkisuutta osakseen ja herätti paljon mielipiteitä kansan keskuudessa, oletin aiheeseen tarttuessani, että aihepiiriä olisi tutkittu runsaasti. Oletukseni tutkimuksen määrystä osoittautui kuitenkin virheelliseksi. Aihetta on tutkittu suhteessa sen merkittävyyteen hyvin vähän ja tutkimus keskittyy lähinnä puolueiden mielipiteisiin tai muihin ulkoisiin näkökulmiin. Tällaisia tutkimuksia ovat esimerkiksi Päivi Helskeen pro gradu -tutkielma *Vuoden 1968 terveydenhuoltoalan lakko puoluelehtien pääkirjoitusten valossa* vuodelta 1973 sekä Kaisu Tammisen pro gradu *Vuoden 1968 terveydenhuoltoalan lakko ja sen vaikutus sairaalan käyttöön* samalta vuodelta. En kuitenkaan hyödynnä näitä tutkimuksia työssäni, koska en onnistunut saamaan niitä käyttööni. Toisaalta kumpikin työ käsittelee terveydenhuoltoalan lakkoa omista ulkoisista näkökulmistaan, jotka eroavat huomattavasti oman työni aiheesta. Yleistietoa aiheesta oli saatavilla suoraan käyttämästäni alkuperäisaineistosta sekä esimerkiksi Mikko Laakson teoksesta *Tahdon asia: Tehy 1982–2012*, joka toimi hyvänä yleisteoksena lakosta ja liiton historiasta. Myös muusta käyttämästäni tutkimuskirjallisuudesta oli saatavilla tietoa esimerkiksi puolueiden suhtautumisista ja sairaaloiden toiminnasta lakon aikana, joten kaikki tarvitsemani tieto oli jo hallussani. Pääasiallisena tutkimuskirjallisuutena toimii aiemmin mainittu Laakson teos. Se tarjoaa yleisen lähtökohdan vuoden 1968 terveydenhuoltoalan lakkoon ja on toiminut pääasiallisena tukena alkuperäisaineistolleni. Muuna tutkimuskirjallisuutena olen käyttänyt tutkimusta 1960-luvun naisen asemasta, naisten ammatillisesta kehityksestä, sairaanhoitajan ammatin muutoksista, Suomen yleisestä poliittisesta ilmapiiiristä, ammattiyhdistysliikkeestä ja lakkoliikkeistä Suomessa ja muissa Pohjoismaissa.²⁰

Työni kannalta keskeisimpiä käsitteitä, jotka eivät ole tavallisia yleissanoja ja vaativat perusteellisempaa käsittelyä, ovat *tulopolitiikka*, *sukupuoli* ja *ammatti-identiteetti*. Tässä työssä määrittelen *sukupuolen* Joan Scottin käsityksen mukaisesti. Scottin mukaan sosiaalisten rakenteiden valtasuhteet voidaan määrittellä sukupuolten välisen eron pohjalle ja sukupuolen käsitteen avulla voidaan määrittellä valta ylipäänsä. Sukupuoli ja sosiaalisten rakenteiden valtasuhteet ovat siis tiukassa vuorovaikutuksessa keskenään. Scottin mukaan sukupuolta tuotetaan ja se määrittellään sekä sukupuolen edustajien keskuudessa ”sisältäpäin” että ”ulkoa”, esimerkiksi yhteiskunnassa ja sen organisaatioissa. Käytännössä siis sukupuolen edustajat sekä tuottavat että vastaanottavat sukupuolen määritelmiä, piirteitä ja normeja.²¹ Sairaanhoitajan ammatin ja

²⁰ Tällaisia ovat esimerkiksi Tapio Bergholmin *Sopimusyhteiskunnan synty: Hajaannuksesta tulopolitiikkaan*; Maija Sorvettulan *Johdatus suomalaisen hoitotyön historiaan*; Osmo Jussilan, Seppo Hentilän ja Jukka Nevakiven *Suomen poliittinen historia 1809–2009*; Anneli Anttosen, Lea Henrikssonin ja Ritva Nätkinin *Naisten hyvinvointivaltio* sekä *Suomen naisen vuosisadat* -kirjasarja.

²¹ Scott 1999, 42–44.

ammatti-identiteetin kohdalla tarkastelen sitä, millä tavoin sairaanhoitajien ammattikunta itse tuotti ammattiin liittyvää sukupuolen käsitettä sekä sitä, miten tuota käsitystä tuotettiin ulkoapäin ja millä tavoin se näkyi lakkoon suhtautumisessa. *Ammatti-identiteetillä* tarkoitan tässä työssä ammatin edustajan itseymmärrystä eli sitä, millä tavoin ammatin edustaja itse kokee itsensä ammattilaisena tai tietyn ammatin edustajana.

Tulopolitiikalla viitataan Suomen työmarkkinamalliin, jossa tulonjaosta ja työehtosopimuksista päätetään keskitettyjen työmarkkinajärjestöjen kesken. Kyseinen malli muotoutui 1960–1970-lukujen aikana, kun ammattiyhdistykset ja keskusjärjestöt²² kasvattivat yhteiskunnallista asemaansa ja pääsivät konkreettisesti ja dominoivasti vaikuttamaan tulonjaollisiin seikkoihin sekä jäsentensä työoloihin.²³ Tulopolitiikan ja tulopoliittisten neuvotteluiden käsitteet ovat työssäni keskeisessä asemassa, koska terveydenhuoltoalan lakko ajoittuu tulopoliittisen ajan alun kynnykselle. Tapio Bergholm kuvaa tulopoliittisen ajan alkaneen ensimmäisen tulopoliittisen sopimuksen allekirjoittamisesta 27.3.1968 eli heti terveydenhuoltoalan lakon päätyttyä.²⁴ Suomessa elettiin 1960–1970-luvuilla monessa suhteessa muutosten aikaa. Terveydenhuoltoalan lakon alkaessa 21.2.1968 Suomea johti Rafael Paasion ensimmäinen hallitus, joka koostui Keskustapuolueen ohella vasemmistopuolueista²⁵. Ajanjaksoa leimasi voimakas ammattiyhdistysliike, joka vakiinnutti parhaillaan asemaansa suomalaisessa yhteiskuntajärjestelmässä ja 1960-luku huipentuikin lopulta ensimmäiseen tulopoliittiseen sopimukseen²⁶ Keijo Liinamaan johdolla. Sopimusta oli valmisteltu jo vuoden 1967 puolella, mutta se valmistui vasta maaliskuun lopussa 1968 osin terveydenhuoltoalan lakon vuoksi.²⁷ Työtaistelut olivat osa ammattiyhdistysliikkeen voimaantumista ja niiden kehittymistä todellisiksi edunvalvontajärjestöiksi.²⁸ Ilmiö oli osa yleiseurooppalaista työtaisteluprosessia, joka ajoittui 1960–1970-lukujen molemmiin puoliin.²⁹ Ammattiyhdistysliikkeen voi kytkeä suomalaiseen protestiaaltoon, jonka Martti Siisiäinen sijoittaa juurikin 1960-luvulle. Vuosikymmenellä monet radikaaliliikkeet saivat Suomessa jalansijaa ja ajan henkeen kuului kollektiivinen vallitsevien olojen modernisoiminen.³⁰

²² SAK, TVK, Akava.

²³ Bergholm 2007, 11–20.

²⁴ Bergholm 2007, 401–412.

²⁵ SDP (Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue), SKDL (Suomen Kansan Demokraattinen Liitto) ja TPSL (Työväen ja Pienviljelijäin Sosiaalidemokraattinen Liitto). Kyseessä oli ensimmäinen Suomen tasavallan hallitus, jossa SKDL oli mukana. Nevakivi 2006, 293–298.

²⁶ Liinamaa I solmittiin 27.3.1968.

²⁷ Bergholm 2007, 406.

²⁸ Nevakivi 2009, 297–298.

²⁹ Nevakivi 2009, 297.

³⁰ Siisiäinen 1990, 99–103.

Ammattiyhdistysten voimaantumisen voi siis kytkeä laajemmin yleiseen protestiaaltoon Suomessa sekä yleiseurooppalaiseen työtaisteluprosessiin. Vuodet 1967–1968 olivat olleet myös Suomen taloudellisen tilanteen kannalta vaikeita taloudellisen taantuman vuoksi ja työttömien määrä oli kasvanut lyhyessä ajassa. Talouden elvyttämiseksi markka devalvoitiin lokakuussa 1967³¹, joka edellytti voimakasta jälkihoitoa, jossa tulopoliittinen ratkaisu ja sen avulla tulojen tasaaminen sekä talouden vakauttaminen olivat keskeisessä asemassa. Suomen taloudellinen tilanne ja markan devalvointi liittyvät vahvasti terveydenhuoltoalan lakon lopputulokseen, koska tulojen vakauttaminen devalvoinnin jälkihoitona oli yksi syy siihen, miksei työnantaja-puoli lopulta suostunut lakkolaisten mittaviin palkankorotusvaatimuksiin.³²

Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto (SAK), Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitto (STTK) ja maan hallituksen edustajat olivat käyneet neuvotteluja tulopoliittisen sopimuksen tiimoilta jo loppuvuodesta 1967. Neuvotteluja oli käyty kaikessa hiljaisuudessa suppeassa ryhmässä ja vasta jo hyvin pitkälle valmisteltu sopimus annettiin TVK:lle tiedoksi.³³ TVK:n jäsenjärjestönä Suomen sairaanhoitajaliitto oli siis jäänyt lähes kokonaan ulkopuolelle palkkaneuvotteluista ja liiton näkökulmasta koko neuvottelujärjestelmässä oli parantamisen varaa. Hoitoalan työntekijöiden varsinaisena palkanmaksajana toimi kunta, mutta myös valtio osallistui palkkakuluihin, joten alan työntekijät jäivät helposti epäselvyyksien keskelle kuntien ja valtion roolien välillä. Käytännössä terveydenhuoltoalan ammattikunnalla ei ollut varsinaista sopimusjärjestelmää työnantajaosapuolten kanssa, koska työnantaja itsessään oli hyvin vaikeaselkoinen käsite. Sairaanhoitajien palkkaongelmien korjaaminen olisi edellyttänyt tehokasta neuvottelujärjestelmää, jotta ongelmat olisi voitu ratkaista ajoissa.³⁴

³¹ Nevakivi 2009, 293.

³² Bergholm 2007, 406.

³³ Alasilta-Hagman & Pitko 1984, 69.

³⁴ Laakso 2012, 23–25.

1. LIITON JOHDOLLA KOHTI TYÖTAISTELUA

Yhteiskunnallinen liikehdintä 1960-luvulla ei rajoittunut ainoastaan eduskuntaan tai ammattiyhdistyksiin, vaan myös naisten yhteiskunnallinen asema oli murroksen kynnyksellä. Ennen sota-aikaa naisen paikka oli kotona ja naiset kävivät ansiotyössä lähinnä taloudellisen pakon sanelemana, eikä naisten työssäkäyntiin suhtauduttu kovin suopeasti. Naisten työssäkäynti nähtiin suomalaisessa yhteiskunnassa hyvin osa-aikaisena, lyhyenä ajanjaksona ennen avioitumista.³⁵ Ansiotyö olikin pitkään tavallista lähinnä naimattomille naisille, esimerkiksi sairaanhoitajista neljäkymmentä prosenttia oli naimattomia vielä vuonna 1960.³⁶ Sota-ajan jälkeen naisten työvoiman tarve tunnustettiin heidän oltuaan tärkeässä roolissa niin rintamahuollossa kuin kotirintamallakin. Tästä huolimatta heidän odotettiin edelleen jäävän kotiin ja naiset joutuivat taistelemaan paikoistaan työmarkkinoilla miesten rinnalla. Ongelmista huolimatta naisten työssäkäynti alkoi kuitenkin hiljalleen yleistyä.³⁷ Suomessa elettiin 1960-luvulla aikaa, jolloin nopea elinkeinorakenteen muutos,³⁸ maaltamuutto ja naisten kouluttautumisen lisääntyminen nopeuttivat naisten siirtymistä moderniin palkkatyöhön. Muutoksen seurauksena kaupungit olivat pian täynnä nuoria työikäisiä naisia, joita kasvava terveydenhuoltosektori ryhtyi työllistämään hoitoaloille, josta seurasi terveydenhuoltoalan merkityksen kasvu naisten työllistäjänä.³⁹ Vuoteen 1970 mennessä naisten osuus terveydenhuolto- ja palvelusektoreilla oli jo yli seitsemänkymmentä prosenttia kun taas maatalousaloilla se oli pienentynyt yli neljästäkymmenestä prosentista noin kolmeenkymmeneen.⁴⁰

Muutos naisten työmarkkina-asemassa ei kuitenkaan tapahtunut itsestään. Taustalla oli protestiaallon hengessä syntynyt voimakas naisasialiike, joka ajoi naisten parempaa asemaa esimerkiksi työelämässä. Raija Julkunen esittää, että 1960-luvulla solmittiin uusi sukupuolisopimus, jossa naisten ansiotyö normalisoitiin ja siitä tehtiin heidän oikeutensa. Julkunen toteaa myös, ettei naisen aseman uudelleenmäärittely ollut rakennemuutoksesta johtunut sopuisa kehitys, vaan pikimminkin naisten oman äänekkään poliittisen toiminnan seuraus. Tutkimukseni kannalta on myös huomioitavaa, että Julkunen katsoo uuden sukupuolisopimuksen, hyvinvointi-

³⁵ Alasilta-Hagman & Pitko 1984, 44–45.

³⁶ Jallinoja 1983, 167.

³⁷ Korppi-Tommola 2005, 207.

³⁸ Elinkeinorakenteen muutoksessa maatalous koneellistui nopeasti 1950–1960-lukujen aikana, jonka seurauksena maatalous työllisti vähemmän ihmisiä. Muutoksesta seurasi palvelu- ja terveydenhuoltosektoreiden kasvu kansan työllistäjänä, erityisesti naisten. Korppi-Tommola 2005, 219.

³⁹ Laakso 2012, 19.

⁴⁰ Anttalainen 1984, 87.

valtion laajentamisen ja ammattiyhdistysten vaikutusvallan ruokkineen toinen toisiaan eli käytännössä sukupuolisopimus on kiinteä osa ammattiyhdistysten voimaantumista ja päinvastoin.⁴¹ Vuonna 1962 Suomi ratifioi Kansainvälisen työjärjestön ILO:n samapalkkaisuussopimuksen, jonka seurauksen miesten ja naisten erilliset palkkataulukot poistettiin. Sopimuksen perusajatuksena oli ”sama palkka samanarvoisesta työstä”, mutta sopimus ei määritellyt työn arvoa. Miesvaltaisia aloja arvostettiin silti enemmän tuottavuuden näkökulmasta ja niitä pidettiin naisvaltaisia ammatteja raskaampina. Tästä syystä miesvaltaisten alojen palkka oli edelleen naisvaltaisia aloja korkeampi.⁴² Vaikka naisten työssäkäynti yleistyi ja tasa-arvoisuus oli hiljalleen lisääntymässä työmarkkinoilla, ei naisten ja miesten välinen tasa-arvo palkkauksessa tai työelämässä toteutunut vielä 1960–1970-lukujen aikana.

1.1. Tie lakkoon

Tammikuussa 1968 ilmestyneessä *Sairaanhoitajassa* kuvailtiin vuodenvaihteen neuvottelutilanteita otsikolla ”Neuvottelutilanne vuoden taitteessa”. Suomen sairaanhoitajaliitto, Kätilöliitto, Lastenhoitajaliitto ja Lääkintävoimistelijain yhdistys olivat jättäneet vuoden 1967 elokuussa esityksensä palkka- ja työsuhteiden järjestämiseksi, mutta esitys ei ollut johtanut neuvotteluihin. Liitot olivat toistuvasti pyytäneet neuvottelujen aloittamista, mutta työnantajaosapuoli oli kirjoituksen mukaan katsonut esitettyjen ongelmien olleen niin laajoja, ettei niitä voitu selvittää lyhyessä ajassa ja suppean virkamiesryhmän kanssa. Kirjoituksen mukaan liitto oli valmis joustamaan vaatimuksissaan tiedostaen esitettyjen asioiden todella olevan laajoja. Ongelmallisimmaksi koettiin kuitenkin työnantajaosapuolen haluttomuus vastaehdotukseen ja neuvottelujen olemattomuus.⁴³ Myös Mikko Laakso on esittänyt keskeisimmäksi ongelmaksi ja lakon pääasialliseksi syytäksi neuvottelujärjestelmän puutteellisuuden ja monimutkaisuuden.⁴⁴

Helmikuun numeron ”Mistä nyt on kysymys” -kirjoituksessa kuvailtiin tarkemmin aiemmin mainittua elokuun esitystä. Esityksessä eriteltiin runsaasti ongelmia palkkauksen, työajan ja työolosuhteiden osalta. Tärkeimpiä olivat yleisen ansiotason nostovaatimus useammalla palkkaluokalla, työajan lyhentäminen 40 viikkotuntiin heti vuoden alusta lukien, yötyön aikahyviytyksen säilyttäminen, hoitohenkilökunnan työterveyshuollon järjestäminen ja eri työnantajien

⁴¹ Julkunen 1994, 181.

⁴² Savikko 2005, 63.

⁴³ ”Neuvottelutilanne vuoden taitteessa”. *Sairaanhoitaja* 1/1968.

⁴⁴ Laakso 2012, 23–25.

ikäisjärjestelmien yhdenmukaistaminen.⁴⁵ Ongelmat todella olivat suuria ja liitto kuvaili pyrkimyksensä olevan ”-- sen ruuhkan selvittäminen, joka vuosien mittaan on syntynyt työnantajan jatkuvasti siirtäessä osan asioista tuonnempana käsiteltäväksi”.⁴⁶ Heti kirjoituksen alussa esitettiin, että liitto joutuisi tekemään päätöksen uhkavaatimuksen esittämisestä, jos neuvottelutilanne ei etenisi. Huomioitavaa oli, että kirjoitus pyrki perustelemaan uhkavaatimuksen sillä, ettei neuvottelutilanne ollut edennyt, mutta liitto esitti olevansa vielä kärsivällinen ja toivovansa sopimuksen syntymistä. Kirjoituksessa myös korostettiin tätä toteamalla, että ”-- tavoitteenamme ei toki ole työnseisaus. Näemme sen edelleen äärimmäiseksi keinoksi neuvottelutaloksen saavuttamisessa”.⁴⁷ Aivan kirjoituksen lopussa kuvailtiin liiton ymmärtävän neuvottelujen tuloksen olevan kompromissi, mutta mikä tahansa tulos ei olisi hyvä ratkaisu ja tästä syystä liitto olisi valmis myös työtaisteluun.⁴⁸

Tammikuun ja helmikuun lehdet pyrkivät siis perustelemaan lakkoon ryhtymisen liiton jäsenille. Kummassakin korostettiin liiton kärsivällisyyttä ja kompromissitaitoja, mutta toisaalta se haluttiin esittää taisteluvalmiina ja jäsenten oikeuksien turvaajana. Lehden oli toki tarpeellista esittää liitto tällaisessa valossa, jotta jäsenten olisi helpompaa hyväksyä lakko ja ymmärtää syyt siihen ryhtymiseen. Erkkä Railo ja Paavo Oinonen korostavatkin, että tutkittavan ajankohdan tilanne vaikuttaa merkittävästi siihen, mitä tiedotusväline on voinut tai halunnut sanoa.⁴⁹ Kun pohditaan liiton tilannetta alkuvuonna 1968, liitto varmasti tiesi lakon olevan todennäköinen. Lakko kyllä esitettiin viimeisenä vaihtoehtona, mutta liiton johtajat todennäköisesti ymmärsivät, etteivät neuvottelut edenneet halutulla tavalla. Luonnollisesti liiton lehti halusi korostaa vastentahtoisuutta lakkoa kohtaan, mutta toisaalta oli tarpeellista perustella liiton jäsenille lakon syyt.

1.2 ”Tavoitteenamme ei ollut työnseisaus”

Seuraava lehden numero ilmestyi 25.2., jolloin lakko oli kestänyt jo neljä päivää. Lakkoa edelsivät useat neuvotteluyritykset, joita kuvailtiin yksityiskohtaisesti lehden numeron ”Tästä on

⁴⁵ ”Mistä nyt on kysymys”. *Sairaanhoidaja* 2/1968.

⁴⁶ ”Mistä nyt on kysymys”. *Sairaanhoidaja* 2/1968.

⁴⁷ ”Mistä nyt on kysymys”. *Sairaanhoidaja* 2/1968.

⁴⁸ ”Mistä nyt on kysymys”. *Sairaanhoidaja* 2/1968.

⁴⁹ Railo & Oinonen 2012, 15–16.

tultu” -palstalla. Neuvottelut olivat toistuvasti päätyneet umpikujaan ja uhkavaatimus avoimesta työtaistelusta oli esitetty helmikuun alussa.⁵⁰ Lehden pääkirjoituksen otsikkona on yksiselitteisesti ”Lakossa”.⁵¹ Kirjoituksen alussa lakon alkaminen esitettiin seuraavasti:

*Olemme joutuneet ensimmäisen kerran lakkoon työolosuhteittemme ja ansiotasomme korjaamiseksi. Koska tavoitteenamme ei ollut työnseisaus, olemme olleet kärsivällisiä neuvottelukumppaneita.*⁵²

Kuten aiemmissa numeroissa, liiton esitetään suhtautuneen lakkoon vastahakoisesti ja nähneen sen viimeisenä vaihtoehtona. Syiksi esitettiin nyt jo lyhyemmin työolosuhteiden ja ansiotason korjaaminen ilman sen tarkempia erittelyjä. Lisäksi korostettiin liiton kärsivällisyyttä neuvotteluissa. Lakon kerrattiin alkaneen 21.2. Helsingissä, Turussa ja Tampereella.⁵³ Kirjoituksessa kuvattiin myös hieman työnantajaosapuolen näkemystä lakosta kertomalla työnantajaosapuolen uhanneen lakkolaisia virkarikossyytteillä ja irtisanomisilla sekä pitäneen lakkolaisten neuvottelupohjaa ”järjettömänä”.⁵⁴ Myös Laakso on todennut työnantajaosapuolen todella uhanneen lakkolaisia lehden kuvaamilla tavoilla.⁵⁵

Pääkirjoituksessa myös kummasteltiin työnantajan ”karkeaa uhkailua”, koska liiton näkökulmasta hoitohenkilökunta oli hyvin tietoinen omasta vastustaan ja siksi kiireellisen ja välittömän hoidon tarve oli turvattu myös lakon aikana.⁵⁶ Myös Laakso mainitsee, että ”katastrofihoidosta” eli lakkorajoista päästiin sopuun heti lakon alussa työnantajaosapuolten⁵⁷ kanssa.⁵⁸ Lehden lopussa todettiinkin jämäkästi, että ”Mitään sopimusta emme tee, ennen kuin työnantaja peruuttaa kaikki mahdolliset irtisanomistoimenpiteet ja ottaa lakkoon osallistuneet takaisin vanhoina työntekijöinä.”⁵⁹ Lehden ”Ajankohtaista” -palstalla neuvottelutilanteen kerrottiin olleen 21.2. siinä tilassa, että jonkinlaista lähentymistä työnantajan kanssa oli työajoista ja virkasääntöongelmissa, mutta palkkauksen osalta tilanne oli ajautunut umpikujaan.⁶⁰ Kuten johdannossa ku-

⁵⁰ *Sairaanhoitaja* 3/1968.

⁵¹ ”Lakossa”. *Sairaanhoitaja* 3/1968.

⁵² ”Lakossa”. *Sairaanhoitaja* 3/1968.

⁵³ Lakko toteutettiin vaiheittain siten, että se laajeni A–D-vaiheissa koskemaan yhä useampia Suomen kaupunkeja. Helsinki, Tampere ja Turku kuuluivat liiton ensimmäiseen A-vaiheeseen. Pohjois-Pohjanmaa kuului lakon C-vaiheeseen. ”Ajankohtaista”. *Sairaanhoitaja* 3/1968.

⁵⁴ ”Lakossa”. *Sairaanhoitaja* 3/1968.

⁵⁵ Laakso 2012, 18.

⁵⁶ ”Lakossa”. *Sairaanhoitaja* 3/1968.

⁵⁷ Kunnat, kuntien keskusjärjestöt ja valtio.

⁵⁸ Laakso 2012, 17.

⁵⁹ ”Lakossa”. *Sairaanhoitaja* 3/1968.

⁶⁰ ”Ajankohtaista”. *Sairaanhoitaja* 3/1968.

vailin, sairaanhoitajan työ oli lyhyessä ajassa kehittynyt kutsumustyöstä ansiotyöksi, eikä lakkoilua oltu aiemmin ammattikunnan piirissäkään pidetty soveliaana työtaistelumuotoa.⁶¹ Työnantajaosapuolen voimakas reaktio kuvasti sitä, ettei nopeaa muutosta oltu vielä täysin hyväksytty ulkopuolisten näkökulmasta, eikä lakkoilua pidetty ammatin luonteen vuoksi soveliaana. Sairaanhoitajat itse olivat kokemassa ammatti-identiteettinsä muutoksen, mutta ulkopuoliset eivät ilmeisesti täysin hyväksyneet tai tiedostaneet tätä prosessia.

⁶¹ Laakso 2012, 18–20.

2. AMMATTIKUNNAN RINTAMA RAKOILEE

Lea Henriksson on esittänyt, että ammatillinen kehitys on prosessi ja rakentuu erilaisista ja eri-aikaisista tapahtumista, jotka eivät etene puhtaasti lineaarisesti. Samoin sairaanhoitajan työn ammatillistuminen on liikkuva ja verkostoitunut prosessi. Keskeisiä ovat kuitenkin ammatin sisäiset muutokset ja niiden suhde laajoihin yhteiskunnallisiin muutoksiin.⁶² Sairaanhoitajan ammatilla on Suomessa ja muualla maailmassa hyvin pitkät juuret. Sairaiden hoitaminen on ollut kautta aikojen naisten työtä ja työhön on liittynyt vahva uskonnollinen vivahde – onhan sairaiden hoivaaminen hyvinkin hurskasta.⁶³ Ihannekuva sairaanhoitajista oli moraalinen, siveä ja hurskas nainen, joka hoivaa sairaita kutsumuksesta ja suorastaan uhrautuen. Mielenkiintoista on se, että sairaanhoitajien ammatti-identiteetti oli hyvinkin samanlainen kuin ulkopuolisten kuva ammatista.⁶⁴

Sairaanhoitajan työn ammatillistumisen voidaan katsoa alkaneen jo 1800-luvun lopulta, kun diakonissalaitokset ja Punainen Risti aloittivat sairaanhoitajakurssien järjestämisen, joiden kesto oli aluksi noin kolme kuukautta. Kuusi kuukautta kestänyt sairaanhoitajakoulutus aloitettiin Helsingin Kirurgisessa sairaalassa 1889 ja vuoteen 1920 mennessä koulutus oli pidentynyt kolmivuotiseksi.⁶⁵ Lea Henriksson esittää, että sairaanhoitajien työ ammatillistui Suomessa lopullisesti sotien päätyttyä ja sen uskonnollinen luonne alkoi väistyä. Muutos oli seurausta sairaanhoidon arvostuksen lisääntymisestä sotien aikana ja terveydenhuollon vakiinnuttamisesta suomalaisessa yhteiskunnassa sotien jälkeisenä aikana.⁶⁶ Moni ammatin edustaja itse ei kuitenkaan ollut vielä valmis ammatti-identiteettinsä muutokseen. Kasvava terveydenhuoltosektori veti puoleensa tavallisen ansiotyön perässä olevia nuoria naisia, joita vanhemmat hoitajat saattoivat jopa paheksua – eihän sairaanhoitajien ammatti mitään ansiotyötä ollut, vaan kutsumustyö.⁶⁷

Sairaanhoitajien ammatti oli siis sen alkujuurilta saakka kehittynyt naisvaltaiseksi alaksi, jossa uskonnolliset ja kutsumukselliset elementit korostuivat. Kehitys kohti varsinaista ansiotyötä oli oraalla jo 1940-luvulta saakka, mutta suurin muutos ajoittui 1950–1960-luvuille. Sairaanhoita-

⁶² Henriksson 1994, 99.

⁶³ Tiirakari 2005, 155–157.

⁶⁴ Henriksson 1994, 115–118.

⁶⁵ Sorvettula 1998, 63–67.

⁶⁶ Henriksson 1994, 104–107.

⁶⁷ Henriksson 1994, 102–118.

jat itse kokivat työnsä kutsumuksellisesti ja naiseutta korostavaksi ja pitivät hoivaamista äidillisenä ja oikeastaan naiseuden huippuna.⁶⁸ Samalla tavalla työ nähtiin myös ulkopuolisten ja yhteiskunnan silmin: Mikko Laakso esimerkiksi kuvaa, että sairaanhoitajan palkka nähtiin yhteiskunnassa lähinnä vaivanpalkkana.⁶⁹ Mutta kuten aiemmin totesin, yhteiskunta ja koko naisukupuoli olivat ajautumassa kohti rajuja muutoksia 1960-luvulle tultaessa. Sairaanhoitajan koulutuksen vakiintuminen, yleiset yhteiskunnalliset muutokset ja alan kasvu johtivat siihen, ettei kutsumustyöstä saatua korvausta, palkkaa, pidetty enää riittävänä työn vaativuuteen ja koulutukseen nähden.⁷⁰

Sairaanhoitajien ammattiliiton kehitys kulki rinnan sairaanhoitajan ammatillistumisen kanssa. Ensimmäinen sairaanhoitajien järjestö oli 1898 perustettu ruotsinkielinen Sjuksköterskeföreningen i Finland. Sen tehtävänä oli ”synnyttää yhteenkuuluvuutta sairaanhoitajien kesken ja herättää kiinnostusta yhteisiin asioihin”.⁷¹ Ajankohdallisesti järjestö perustettiin siis sairaanhoitajien koulutuksen alkaessa. Ensimmäinen suomenkielinen järjestö oli vuonna 1925 perustettu Suomen sairaanhoitajatarliitto, joka myöhemmin vakiinnutti asemansa sairaanhoitajien edunvalvojana. Nimi vaihtui vuonna 1965 Suomen sairaanhoitajaliitoksi ja järjestön tarkoitus oli jo ”edistää maan sairaan- ja terveydenhoidon kehitystä, liittää yhteen maan suomalaiset sairaanhoitajattaret ja *valvoa heidän yhteisiä etujaan*”.⁷²

Vaikka naisvaltaisia ammattiliittoja oli jo 1960-luvulla, naisten ammatillinen järjestäytyminen oli vielä huomattavasti hitaampaa kuin miesten. Lea Alasilta-Hagman ja Sinikka Pitko selittävät tätä esimerkiksi sillä, että yhteiskunta ei kannustanut naisia järjestäytymään ja nähtiin riittäväksi, jos perheen toinen osapuoli, mies, oli järjestäytynyt. Lisäksi naisten työssäkäynti nähtiin usein vain tilapäiseksi, joten yhteiskunnan näkökulmasta naisten järjestäytyminen ei ollut tarpeen.⁷³ Leeni Tiirakari esittää myös, että koko ammattiyhdistysliike oli hyvin maskuliininen, eikä eteenpäin pyrkiviä naisia katsottu kovinkaan suopeasti. Tytöt kasvatettiin lapsesta saakka kilteiksi ja tottelevaisiksi, eikä poliittinen toiminta sopinut perinteiseen naisen rooliin.⁷⁴ Tiirakarin ajatusta tukee myös Alasilta-Hagmanin ja Pitkon näkemys, että erityisesti työtaistelua ja

⁶⁸ Savikko 2005, 222.

⁶⁹ Laakso 2012, 22.

⁷⁰ Laakso 2012, 20.

⁷¹ Sorvettula 1998, 144.

⁷² Sorvettula 1998, 158–159.

⁷³ Alasilta-Hagman & Pitko 1984, 44–45.

⁷⁴ Tiirakari 2005, 80.

lakkoilua verrattiin usein sotaan, joka taas nähtiin äärimmäisen maskuliinisena ja miehen rooliin sopivana.⁷⁵

2.1 ”Itsenäinen ammattiryhmä tuntee vastuunsa”

Sairaanhoitajan ilmestyessä 10.3. lakkoa oli kestänyt vähän yli kaksi viikkoa. Lehden pääkirjoitus ”Näin näemme nyt” korosti ”lujaa yhteistä rintamaa” ja molempien neuvotteluosapuolten ratkaisuhallua.⁷⁶ Kirjoitus kuvasi myös osuvasti liiton näkemystä lakon hengestä:

*Voimakkaasti olemme kokeneet -- terveydenhuoltoalan järjestöjen kasvun ammatilliseen itsenäisyyteen. Vuosikymmenien työ koulutuksen ja ammattitason kehittämiseksi on luonut ammattikunnan, jolla on oikeus vaatia työajan, palkkauksen ja työolojen korjaamista koulutuksen, työn vastuullisuuden ja yleisestä kehityksestä jälkeen jäämisen perusteella. Itsenäinen ammattiryhmä tuntee vastuunsa, mutta tietää myös, että sillä on tarvittaessa oikeus koviinkin otteisiin perustellun tavoitteen saavuttamiseksi.*⁷⁷

Kirjoitus kuvasi todella osuvasti liiton identiteettiä ja sen näkemystä lakosta. Koko ammattikunnan identiteetti oli kokenut jo pitkällä aikavälillä suuria muutoksia ja tuo muutos tiivistyi osuvasti tähän katkelmaan. Se kuvasti sitä kehitystä, jossa sairaanhoitajien ammatti-identiteetti oli muovautunut kutsumustyöstä työntekijäksi. Siinä myös alleviivattiin koulutuksen ja ammattitason kehitystä, jonka sanottiin luoneen vahvan ammattikunnan, jolla on oikeus vaatia itselleen oikeuksia. Aiemmin kuvailemani sairaanhoitajan ammattikunnan ja ammattiliiton kehitys liittyvät vahvasti lakkoon ja myös liitto itse selvästi koki niillä olleen suuri merkitys. Huomioitava seikka oli myös tekstin loppuosassa, jossa liiton tavoitetta kuvailtiin perustelluksi. Lakkoa perusteltiin sillä, että liiton mielestä työn vaatavuus ja koulutuksen taso eivät vastanneet vallinnutta palkkatasoa tai työoloja.⁷⁸ Ristiriitaa kuvailtiin myös ”yleisestä kehityksestä jälkeen jäämiseksi”, jolla viitattiin todennäköisesti muiden ammattikuntien saavuttamiin etuuksiin. Näistä etuuksista mainittiinkin lehden ”Ajankohtaista” -palstalla, jossa lakon tavoitteeksi mainittiin työajan lyhentäminen 40 viikkotuntiin ”muiden alojen työajan lyhennyttyä vastaavasti”.⁷⁹

⁷⁵ Alasilta-Hagman & Pitko 1984, 66.

⁷⁶ ”Näin näemme nyt”. *Sairaanhoitaja* 4/1968.

⁷⁷ ”Näin näemme nyt”. *Sairaanhoitaja* 4/1968.

⁷⁸ ”Näin näemme nyt”. *Sairaanhoitaja* 4/1968.

⁷⁹ ”Ajankohtaista”. *Sairaanhoitaja* 4/1968.

2.2 ”Tänään katsomme huomiseen”

Terveydenhuoltoalan lakko päättyi 20.3.1968 valtiovarainministeriön ja kuntien keskusjärjestöjen kesken sovittelijaksi nimitetyn Heikki Tuomisen avulla.⁸⁰ Sovittelijaa ei oltu aiemmin haluttu määrätä liiton ja yleisön toistuvista pyynnöistä huolimatta, koska tämä olisi tarkoittanut lakon laillisuuden tunnustamista.⁸¹ *Sairaanhoidajan* edellinen numero oli ilmestynyt 10.3. ja seuraava ilmestyi vasta 25.3., joten lehtien ulkopuolelle jäi muutama kiinnostava ja tärkeä tapahtuma, eikä niitä käsitelty juurikaan myöhemmissäkään lehdissä. Laakso kuvailee lakon hui-pentuneen 13.3., kun hyvin edistyneet neuvottelut päättyivät jälleen umpikujuun ja palkansaaja-osapuoli uhkasi vetää ”katastrofityövoiman” kokonaan pois Helsingin, Turun ja Tampereen sairaaloista kahden päivän kuluessa. Työnantajaosapuoli taipui nopeasti sovittelijan nimittä-miseen, mikäli katastrofihoidon vetäytyminen peruttaisiin. Tuominen jätti sovintoesityksensä val-tioneuvostolle 19.3. ja lakko päättyi seuraavana aamuna 20.3.⁸² Sopimuksen tärkeimpiä seik-koja olivat yleiskorotus ja yhden palkkaluokan korotus osalle hoitajista valtion valmisteleman palkkaratkaisun⁸³ valmistuttua sekä 40-tuntisen työviikon toteuttamisen ohjelma. Muut lakko-laisten vaatimukset siirrettiin erinäisten komiteoiden käsiteltäväksi.⁸⁴ Laakso kuitenkin koros-taa, että lopputulos oli niin liitolle kuin sen jäsenillekin karvas pettymys ja palkkavaatimusten osalta jäätin kauas alkuperäisistä tavoitteista.⁸⁵ Edellä mainitut vaiheet oli jätetty suhteellisen vähälle huomiolle seuraavissa lehdissä, joka johtuu mahdollisesti siitä, että lakon jälkipuinti oli liiton kannalta huomattavasti olennaisempaa ja kriittisempää kuin lakon viimeisten vaiheiden kertaaminen.

Lakon päättymisen jälkeen 25.3. ilmestyneen *Sairaanhoidajan* pääkirjoituksessa ”Tänään kat-somme huomiseen” alleviivattiin lakon positiivisia seurauksia. Kirjoituksen mukaan sopimuk-seen päätyminen oli kompromissi, jossa palkkaus painottui vähiten, mutta kokonaisuudessaan ratkaisusopimus koettiin positiiviseksi. Erityisesti kirjoitus alleviivasi kehittyvän neuvottelu-järjestelmän merkitystä terveydenhuoltoalalla. Vastaisuudessa palkkaus tarkastettaisiin määrä-ajoin ja vuoden 1968 loppuun mennessä selvitetäisiin yhtenäiset palkkaperusteet koko tervey-denhuoltoalalle. Vaikka monet lakon vaatimukset oli siirretty tuonnempana käsiteltäväksi, liitto

⁸⁰ Mattila 1992, 358.

⁸¹ Laakso 2012, 17.

⁸² Laakso 2012, 18.

⁸³ Tulopoliittinen sopimus, Liinamaa I.

⁸⁴ Mattila 1992, 359.

⁸⁵ Laakso 2012, 18.

koki kirjoituksen perusteella asioiden kuitenkin etenevän.⁸⁶ Kirjoitus painotti erityisesti lakon periaatteellista tärkeyttä, joka korostui tekstin lopussa:

*Poikkeuksellisen pitkä työnseisaus ei ollut turha – se on osoittanut ammattikuntamme kypsyneen itsenäiseen vastuuseen. Se on myös osoittanut selvästi havaittavaa holtittomuutta yhteiskuntamme tavassa hoitaa yhteisiä asioita. Uskomme, että toista terveydenhuoltoalan työnseisausta ei tarvita. Neuvottelukumppanimme on nyt oppinut, että emme vain uhkaa. Pystymme myös toimimaan.*⁸⁷

Kirjoitus korosti jälleen ammattikunnan vahvistumista ja lakon merkitystä liiton vahvuuteen. Se myös kuvasti lakkoa liiton voimannäyttönä kirjoituksen loppuosassa. Kirjoituksesta oli myös havaittavissa jäsenistön rohkaisemiseen ja lohdutteluun viittaava kirjoitustyyli, esimerkiksi ilmaus ”työnseisaus ei ollut turha” viittasi tällaiseen ilmaisutapaan. Kuten aiemmin esitin, lakko oli merkittävä myös yhteiskunnallisesti ja se osoitti vallitsevan neuvottelujärjestelmän ongelmakohdat, joihin lehden kirjoituskin viittasi. Huomioitavaa oli, että erityisesti tämä kirjoitus kuvasti lehden tehtävää lakkoon liittyen. Sen tarkoitus ja pyrkimys oli esittää lakon katkera päätös mahdollisimman positiivisessa valossa, jotta lakkoilleet liiton jäsenet pystyisivät paremmin hyväksymään lakon lopputuloksen, joka ilmeisesti oli otettu hyvin raskaasti. Kirjoituksen ennustus siitä, ettei toista työnseisausta tarvittaisi, oli kuitenkin liian optimistinen. Mainitsin johdannossa, että vuoden 1968 jälkeen sairaanhoitajat ovat käyneet kolme valtakunnallista työtaistelua ja vuonna 2018 vaikuttaisi siltä, että ongelmat alan palkkauksessa jatkuvat edelleen.

⁸⁶ ”Tänään katsomme huomiseen”. *Sairaanhoitaja* 5/1968.

⁸⁷ ”Tänään katsomme huomiseen”. *Sairaanhoitaja* 5/1968.

3. LAKKOLAISTEN RISTIRIITAISET TUNNELMAT

Ajallisesti ensimmäinen terveydenhuoltoalan lakkoon liittyvä asiakirja Suomen sairaanhoitajaliitto ry:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistyksen arkistoissa oli lakkoaluetoimikunnan kokouksen pöytäkirja. Kokous pidettiin 12.2.1968 ja siinä käsiteltiin lähinnä lakkoon liittyviä käytännön seikkoja. Kokouksen kolmannessa kohdassa sihteeri luki lakon keskusjohdolta tulleen kirjelmän, jossa käsiteltiin avoimen työtaistelun aloittamiseksi jätettyä uhkavaatimusta.⁸⁸ Pöytäkirja oli hyvin lyhyt, eikä siinä kuvailtu lainkaan kokouksessa käytyä keskustelua, jota varmasti käytiin. Pöytäkirja oli hyvä esimerkki siitä, että suurin osa virallisimmista asiakirjoista ei kerro tutkimusaiheeni kannalta mitään merkittävää. Viralliset asiakirjat, pöytäkirjat ynnä muut käsittelivät lähinnä vain hoitajien määriä eri osastoilla, toimikuntien määrää ja esimerkiksi lakkoavustuksia. Tutkimusaiheeni ja tutkimuskysymysteni kannalta antoisimpia aineistoja olivat toimikuntien lakkopäiväkirjat, joita pääasiallisesti analysoin tässä luvussa. Myös lakkopäiväkirjoista kävi ilmi hoitajien määrät eri osastoilla ja lakon organisointiin liittyviä seikkoja, joista voi päätellä lakon olleen hyvin organisoitu ja keskusliiton määräykset otettiin hyvin kirjaimellisesti. Organisaation kannalta lakkoon suhtauduttiin siis hyvin kuuliaisesti, vaikka poikkeaviakin mielipiteitä saattoi esiintyä.⁸⁹

Lakkoaluetoimikunnan lakkopäiväkirja kuvaili lakon alkaneen Pohjois-Pohjanmaalla karkauspäivänä 29.2.1968 hieman ristiriitaisissa tunnelmissa. Lakkoaluetoimikunnan osastokierroksilla havaittiin joidenkin työntekijöiden olleen närkästyneitä lakosta, mutta taisteluhallua tuntui kuitenkin olleen.⁹⁰ Myös työpaikkatoimikuntien lakkopäiväkirja kuvaili tunnelmia ristiriitaisiksi ja päiväkirjaan oli kirjattu ylös muutamia lausahduksia kuten: ”Periksi ei anneta”, ”Kannattaako mikään tai mitään”, ”Saadaanko tällä mitään aikaan?”⁹¹ Nämä kuvastivat elävästi ristiriitaisia ja ehkä hieman hämmentyneitä tunnelmia lakon ensimmäisinä päivinä. Viikon kuluessa mielialat pysyivät päiväkirjojen mukaan pääsääntöisesti hyvinä, vaikka poikkeuksiakin oli.⁹² Erityisen kiinnostava päivä näytti olleen 7.3., jolloin päiväkirjaan oli kirjattu muutamia

⁸⁸ Lakkoaluetoimikunnan pöytäkirja 12.2.1968 § 3. Suomen sairaanhoitajaliiton (SSL) Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto Ccd: 1. KA, Oulu.

⁸⁹ Lakkopäiväkirjat I ja II sekä Oulun aluetoimikunnan lakkopäiväkirja. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

⁹⁰ Lakkopäiväkirja I 29.2.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

⁹¹ Työpaikkatoimikunnan lakkopäiväkirja 29.2.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

⁹² Lakkopäiväkirja I 29.2.–6.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

erikoisia tapauksia. Oulun lääninsairaalan ihotautiosastolla oli lakkoaluetoimikunnan päiväkirjan mukaan hoitaja, joka ei hyväksynyt lakkoa ja hänen kuvailtiin olleen ”hirveän vihainen”.⁹³

Työpaikkatoimikunnan lakkopäiväkirjaan oli siteerattu 7.3. ilmeisesti televisiosta kuultua yleisön kommenttia ”No niin rahat tai henki, missä se teidän lähimmäisen rakkautenne nyt on?”.⁹⁴ Kommenttiin ei oltu otettu lainkaan kantaa päiväkirjassa, mutta sen kirjoittaminen päiväkirjaan kertoi kirjoittajan mielenkiinnon heränneen. Se, ettei kommenttiin otettu mitään kantaa, kuvasti lakkopäiväkirjojen puutteellisuutta aineistona. Päiväkirjat kirjoitettiin raporteiksi, ei mielipidepäiväkirjaksi, joten väistämättä tutkimukseni kannalta olennaiset reaktiot ja ajatukset jäivät pimentoon. Yleisön kommentista oli kuitenkin tunnistettavissa juuri se ulkopuolisten kuva sairaanhoitajista, jota olen käsitellyt toisessa pääluvussa. Vaikka sairaanhoitajien ammatti-identiteetti oli kokenut muutaman vuosikymmenen aikana suuria muutoksia, ei tuo muutos juurikaan näkynyt ulkopuolisten käsityksissä sairaanhoitajasta. Kommentoijan ilmaus ”missä se teidän lähimmäisen rakkautenne nyt on?” kuvasti vanhentunutta kuvaa sairaanhoitajan ammatista. Lähimmäisen rakkaus on kristinuskon keskeinen arvo ja nuo arvot olivat aiemmin kuuluneet vahvasti sairaanhoitajan julkisivukuvaan. Kutsumustyön tai laupeudentyön leima oli siis hyvin tunnistettavissa tästä kommentista.

Kaikista lakkopäiväkirjoista oli tunnistettavissa jonkinlainen ristiriitaisuus mielialojen kuvailussa. Esimerkiksi 7.3. lakkoaluetoimikunnan lakkopäiväkirjoihin oli kuvailtu mielialoja ”yksiköksi” eli parhaiksi mahdollisiksi, mutta saman päivän aikana oli kerrottu aiemmin mainitusta vihaisesta hoitajasta ja jopa mainittu ”mielialan olevan laskusuunnassa”.⁹⁵ Tämä oli mielenkiintoinen havainto, koska usein mielialojen kuvailu ei aivan vastannut sitä kuvaa, minkä sain päiväkirjoja lukiessa. Käytännössä siis päiväkirjoihin oli eritelty tyytymättömiä mielipiteitä, mutta mielialoja pidettiin silti hyvinä. Tällaisen havainnon tiimoilta olikin huomioitava, että päiväkirjojen kirjoittajat ovat itse olleet toimikuntien edustajina mahdollisesti hyvin lakkomyönteisiä ja kirjoittajien oma mielipide saattoi heijastua päiväkirjoihin helposti. Voi myös olla, että yleinen mieliala todella oli hyvä, mutta päinvastaisiakin mielipiteitä haluttiin kirjata ylös. Vahvistusta sille, miten asiat todella olivat, ei ollut päiväkirjoista tulkittavissa.

⁹³ Lakkopäiväkirja II 7.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

⁹⁴ Työpaikkatoimikunnan lakkopäiväkirja 7.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

⁹⁵ Lakkopäiväkirjat I ja II 7.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

Edellisessä luvussa mainitsin lakon huipentuneen 12.–13.3.1968, kun hyvin alkaneet neuvottelut päätyivät jälleen umpikujaan.⁹⁶ Huipennus näkyi myös lakkopäiväkirjoissa Pohjois-Pohjanmaalla. Maaliskuun 12. päivänä tuohtumusta herätti palkkavaatimuksen pudottaminen yhteen palkkaluokkaan ja alimman palkkaluokan neuvottelematta jääminen vielä meneillään olleissa neuvotteluissa.⁹⁷ Seuraavana päivänä 13.3. päiväkirjoissa kuvailtiin kaikkien olleen toiveikkaita lakon päättymisestä.⁹⁸ Kiinnostavin kommentti löytyi Oulun aluetoimikunnan lakkopäiväkirjasta, jossa kirjoittaja esitti asian seuraavasti:

*Hartain toiveemme on, että lakko loppuisi tänään ja että yhteistyö voisi jatkua ja tämä aika voitaisiin mol. puolin unohtaa.*⁹⁹

Erityisen kiinnostavaa tässä kirjoituksessa oli, että kommentin perään oli lisätty erilaisella käsi- ja kynällä jälkeensä nimikirjaimet.¹⁰⁰ Voi siis olla, että seuraava kirjoittaja oli halunnut korostaa kyseessä olleen yksityisen ja yksittäisen ihmisen mielipide. Kommentti todella oli kiinnostava, koska se esitti lakon hyvin negatiivisessa valossa esittämällä toiveen, että lakko voitaisiin molemmin puolin unohtaa. Se esitti hyvin konkreettisesti sen, ettei hyvä lakkomieliala ollut aina täysin kollektiivinen. Mielipiteitä oli siis erilaisia ja yleistä väsymystä oli havaittavissa kaikissa päiväkirjoissa, ilmeisesti myös päiväkirjojen kirjoittajien keskuudessa. Iltapäivällä toimikunnat saivat tiedon lakon jatkumisesta neuvottelujen kariuduttua ja tunnelmia kuvailtiin seuraavasti: ”Kello 17:sta uutiset tyrmistyttivät meidät kokonaan. Syvää masentuneisuutta työpaikkatoimikunnissa”.¹⁰¹ Tunnelmat kuvastivat hyvin käsitystä siitä, että lakkoväsymystä oli 13.3. mennessä jo vahvasti havaittavissa ja erityisesti huoli alimman palkkaluokan neuvottelematta jäämisestä lisäsi ilmeisesti väsymystä ja kuohutti tunteita.¹⁰²

⁹⁶ Laakso 2012, 17.

⁹⁷ Lakkopäiväkirjat I ja II 12.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

⁹⁸ Lakkopäiväkirja II 13.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

⁹⁹ Oulun aluetoimikunnan lakkopäiväkirja 13.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

¹⁰⁰ Oulun aluetoimikunnan lakkopäiväkirja 13.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

¹⁰¹ Lakkopäiväkirja II 13.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

¹⁰² Lakkopäiväkirjat I ja II 12.–13.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

Dramaattisten käännteiden jälkeisiä päiviä 14.–15.3. kuvailtiin päiväkirjoissa masentuneiksi ja tuohtuneiksi. Mielialojen kerrottiin olleen jopa niin tuohtuneita, että osa hoitajista oli suunnitellut joukkoirtisanoutumista, jos alimpien palkkaluokkien ansiotaso ei nousisi.¹⁰³ Masentuneisuutta kuvailtiin olleen lakon jatkumisen ja kaiken ”kutistumisen” johdosta. Kutistumisella tarkoitettiin ilmeisesti liiton keskusjohdon vaatimusten kevenemistä neuvotteluissa ja tätä tarkennettiin yhdessä lakkopäiväkirjoista kertomalla palkkavaatimuksen pudonneen yhteen palkkaluokkaan.¹⁰⁴ Viimeisten lakkopäivien mielialat olivat ilmeisen väsyneitä. Tässä päiväkirjojen ristiriitaisuus nousi esille, koska toisen päiväkirjan kuvaillessa mielialoja masentuneiksi ja väsyneiksi ajanjaksolla 16.–17.3.,¹⁰⁵ toinen päiväkirja kuvaili mielialojen olleen ”ykköstä” eli huippuluokkaa.¹⁰⁶ Mahdollisesti kyseessä olivat inhimilliset kirjoittajien väliset näkemuserot tai sitten kirjoittajat kävivät eri osastoilla tarkastamassa tilanteen, joissa mielialat olivat täysin päinvastaiset toiseen osastoon verrattuna. Kuitenkin tämä ristiriitaisuus oli mielenkiintoinen ja toistuva seikka päiväkirjoissa. Tästä syystä oli hankalaa sanoa, millaiset mielialat todella olivat, mutta olennaisinta olivat kuitenkin päiväkirjoista esiin nousseet mielipiteet ja suhtautumistavat, vaikka niissä olisikin ollut ristiriitaisuuksia tai eroja.

Lakon jälkipyykki

Terveydenhuoltoalan ensimmäinen lakko tuomittiin Suomessa vahvasti. Työnantajaosapuolet uhkasivat lakkolaisia virkarikos- ja heitteillejättösyytteillä eikä myöskään yleinen mielipide ollut lakkolaisten puolella. Lehtien kirjoittelussa suhtautuminen oli kielteinen huolimatta siitä, että sairaanhoitajien ansiotasoa pidettiin yleisesti alhaisena.¹⁰⁷ Ritva Savtschenkon mukaan lakko tuomittiin poliittisissa piireissä epäsolidaarisena niin syntyvää tulopoliittista ratkaisua kuin vallitsevaa taloudellista laskusuhdannettakin kohtaan.¹⁰⁸ Tapio Bergholm esittää, että lakkolaisten vaatimukseen suhtauduttiin valtiollisella tasolla nihkeästi, koska valtio ja työnantaja-järjestöt pelkäsivät muiden TVK:n jäsenjärjestöjen esittävän omat kompensatiovaatimuksensa, jos terveydenhuoltoalalle myönnettäisiin palkankorotuksia. Bergholm esittää myös, että valtiontalouden vakauttaminen vaati tulojen vakauttamista ja onnistunut työtaistelu olisi voinut

¹⁰³ Lakkopäiväkirja II 14.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

¹⁰⁴ Lakkopäiväkirja I 14.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

¹⁰⁵ Lakkopäiväkirja II 16.–17.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

¹⁰⁶ Lakkopäiväkirja I 16.–17.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

¹⁰⁷ Laakso 2012, 18.

¹⁰⁸ Savtschenko 2011, 216.

laajentaa työntekijöiden palkkaliikehdintää, jolloin koko tulopoliittisen sopimuksen syntyminen olisi ollut vaakalaudalla.¹⁰⁹

Viimeinen käsittelemäni *Sairaanhoitajan* numero ilmestyi 10.4. ja lakko oli edelleen keskeisin aihe. Pääkirjoituksessa ”Lakon jälkipuintia” korostettiin jälleen neuvottelujärjestelmän luomisen merkitystä, mutta toisaalta lopputulosta palkkauksen osalta pidettiin riittämättömänä. Eriytyisen kärkkäästi kirjoituksessa kuitenkin ruodittiin median suhtautumista lakon lopputulokseen ja lakosta aiheutuneita katkeruuksia liiton sisällä.¹¹⁰

On käsittämätöntä, että alimmin palkattujen ryhmien kuoppakorotusta voimakkaimmin vastustaneiden lehdistö nyt syyttää järjestöjä huonoimmassa asemassa olevien pettämisestä. Tämä on iljettävää tosiasia- väärentelemistä. Palkkauskohtaan osalta sopimus on jo kylvänyt uuden kiistan siemenen.¹¹¹

Tämä oli ensimmäinen viittaus erimielisyyksiin, joita lakon lopputulos synnytti liiton ja sen jäsenten välille. Suomen sairaanhoitajaliiton lakonaikainen puheenjohtaja Toini Nousiainen kuvailikin myöhemmin lakon olleen raskas kokemus jäsenistölle ja aiheuttaneen katkeruutta eri palkkaluokkien sekä liiton ja sen jäsenten välille. Nousiaisen mukaan vasta suosittu, julkisen sanankin tukema, vuoden 1983 lakko onnistui parantamaan nämä arvet.¹¹² *Sairaanhoitajan* pääkirjoituksesta lainattu tekstinpätkä kuvastikin liiton olleen hyvin tietoinen ongelmista ja kirjoituksen lopussa aiheeseen tartuttiin vielä tiukemmin:

Järjestöt näkevät sopimuksen synnyttämän tilanteen vakavana ja työskentelevät uupumatta niiden kiillojen poistamiseksi, joita palkkaratkaisu ryhmiemme välille on lyönyt. Luottamuspulasta on päästävä.¹¹³

Vaikka näitä kiilloja ei kirjoituksessa eroteltu sen tarkemmin, kuvastivat lainaukset liiton ymmärtäneen palkkaratkaisun jakaneen jäsenistön mielipiteitä. Tätä vahvistikin lehdessä julkaistun rivityöntekijän mielipidekirjoitus, jossa kirjoittaja koki alimman palkkaluokan jääneen heitteille ja liiton ajaneen vain ”eliitin” etua. Kirjoittaja myös kuvaili liiton aiemmin korostaman yhteisen rintaman hajonneen lakon ratkaisusopimuksessa.¹¹⁴ Olen aiemmin työssäni kuvaillut

¹⁰⁹ Bergholm 2007, 406.

¹¹⁰ ”Lakon jälkipuintia”. *Sairaanhoitaja* 6/1968.

¹¹¹ ”Lakon jälkipuintia”. *Sairaanhoitaja* 6/1968.

¹¹² Savtschenko 2011, 216–217.

¹¹³ ”Lakon jälkipuintia”. *Sairaanhoitaja* 6/1968.

¹¹⁴ Ritva Pentikäinen ”A14-palkkaluokka” (mielipidekirjoitus). *Sairaanhoitaja* 6/1968.

lehdistötkimukseen kuuluvaa kriittistä tarkastelua ja tässä yhteydessä se olikin tarpeen. Liitto kyllä selvästi ymmärsi ratkaisusopimuksen lyöneen kiilaa liiton ja jäsenistön välille, mutta ei ilmeisen räjähdysherkän ilmapiirin vuoksi sen tarkemmin ottanut kantaa siihen, millaisia nämä kiilat olivat, miten ne näkyivät tai miten niitä aiottiin konkreettisesti hoitaa. Liiton lehtien perusteella vaikuttaisi siis siltä, ettei palkkaratkaisu miellyttänyt kaikkia lakkoon osallistuneita, varsinkaan alimpaan palkkaluokkaan kuuluneita.

Päivä ennen lakon päättymistä eli 19.3.1968 lakkopäiväkirjoissa tunnelmia kuvailtiin odottaviksi.¹¹⁵ Kaikki odottivat lakon päättyvän seuraavana päivänä, kuten tapahtuikin. Suhtautumista lakon lopputulokseen kuvasti hyvin Oulun aluetoimikunnan lakkopäiväkirjan kirjoitus viimeiseltä lakkopäivältä 20.3. ”Mielialat erittäin apeita – tuntuu kuin emme osaisi täällä ryhtyä mihinkään”.¹¹⁶ Lakon lopputulos ei ollut siis ainakaan päiväkirjan kirjoittajalle riemuvoitto, kuten se ei ilmeisesti ollut monelle muullekaan lakkolaiselle. Tämä kävi ilmi jo aiemmista kirjoituksista, joissa mielialoja kuvailtiin kuohuviksi alimman palkkaluokan neuvottelematta jäämisestä ja kaiken ”kutistumisesta”. Myös *Sairaanhoitajassa* julkaistu mielipidekirjoitus nosti esille alimman palkkaluokan ”heitteillejätön”. Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitajayhdistyksen vuoden 1968 toimintakertomuksessa lakon lopputulosta kuvailtiin niin, ettei kaikkia tavoitteita koettu saavutetuiksi, mutta lakko ei sanottavammin ollut vaikuttanut yhdistyksen toimintaan jäsenmäärän kannalta. Irtisanomistapauksista huolimatta jäsenmäärä oli kasvanut noin sadalla.¹¹⁷

¹¹⁵ Lakkopäiväkirjat I ja II 19.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

¹¹⁶ Oulun aluetoimikunnan lakkopäiväkirja 20.3.1968. SSL:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys ry:n arkisto: Lakkoasiakirjat Hda: 10. KA, Oulu.

¹¹⁷ Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitajayhdistyksen toimintakertomus vuodelta 1968. Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitajayhdistyksen vuosikertomukset 1966–1974, Db: 3. KA, Oulu.

LOPPULAUSE

Tässä tutkimuksessa tarkastelin Suomen sairaanhoitajaliiton näkemyksiä vuoden 1968 terveydenhuoltoalan lakosta, siihen ryhtymisestä ja sen lopputuloksesta. Liiton näkemyksiä analysoin liiton *Sairaanhoitaja*-lehden kirjoitusten avulla. Lisäksi hain vastauksia siihen, miten rivityöntekijät ja Suomen sairaanhoitajaliiton Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistys suhtautuivat lakkoon ja sen lopputulokseen. Rivityöntekijöiden ja Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistyksen näkemyksiä pyrin löytämään Pohjois-Pohjanmaan lakkoasiakirjoista, erityisesti lakkopäiväkirjoista. Valitsemalla käsiteltäviksi näkökulmiksi liiton ja paikallisen piiriyhdistyksen, eli valtakunnallisen ja paikallisen tason, sain vastauksia tutkimuskysymyksiini. Johdannossa mainitsin tutkimuksen olleen siinä mielessä haastavaa, että valitut alkuperäisaineistot olivat keskenään hyvin erilaisia. Piiriyhdistyksen lakkoasiakirjat eivät tarjonneet kovinkaan syvällistä näkemystä lakkoon suhtautumisesta, koska työntekijöiden näkemyksiä käsiteltiin niissä hyvin pintapuoleisesti. Tässä mielessä liiton lehdet ja lakkopäiväkirjat valottivat eri puolia lakosta, koska liiton lehti tarjosi vastauksia siihen, miten lakkoon ryhtyminen nähtiin ja miten lakko koettiin, kun taas paikallisen piiriyhdistyksen asiakirjat tarjosivat vastauksia siihen, miten lakko toteutettiin ja millaisia mielialoja työntekijöiden keskuudessa oli lakon aikana.

Yhteistä molemmille aineistoille oli niiden hieman yksipuolinen ja puolueellinen näkemys. Esimerkiksi piiriyhdistyksen lakkopäiväkirjoissa saatettiin kuvailla mielialoja loistaviksi, vaikka juuri aiemmin oli siteerattu runsaasti tyytymättömiä lausahduksia. Liiton lehti taas pyrki luonnollisesti perustelemaan lakon jäsenilleen, jonka vuoksi se haluttiin esittää mahdollisimman positiivisessa valossa. Tämä näkyi erityisesti lakon jälkipuinnissa, kun samassa virkkeessä puhuttiin lakon materiaalisen annin olleen vaatimaton, mutta voitto oli sittenkin saavutettu. Liitto oli hyvin tietoinen siitä kiilasta, joka oli syntynyt liiton ja sen jäsenten välille, mutta lakon lopputulos haluttiin siitä huolimatta esittää voittona, vaikka moni jäsen oli selkeästi eri mieltä. Tutkimuksessa kävi siis ilmi, että erityisesti lakon lopputulos ja ratkaisusopimuksen sisältö herättivät tyytymättömyyttä ja eripuraa liiton sisällä. Eroavaisuudet eivät kuitenkaan rajoittuneet lakon lopputulokseen. Liitto näki lakon kokonaisuudessaan eräänlaisena ammattiyhdistyksen voimannäyttönä ja ammatti-identiteetin vahvistajana, kun taas rivijäsenet näkivät lakon mahdollisuutena parantaa heidän ansiotasoaan ja työolojaan eli huomattavasti käytännöllisemmin. Tämä aatteellinen ero kävi ilmi liiton lehtien tavasta kirjoittaa lakosta ja lakkopäiväkirjoissa esitetystä rivityöntekijöiden mielipiteistä.

Kuten johdannossa esitin, tutkimusta terveydenhuoltoalan lakosta on suhteessa sen merkittävyyteen hyvin vähän. Erityisesti ammatin edustajien tai liiton omia näkemyksiä lakosta ei oltu yksistään tutkittu lainkaan ja näen aiheessa ehdottomasti jatkotutkimuksen mahdollisuuden. Olisi kiinnostavaa tutkia rivityöntekijöiden suhtautumista vielä syvällisemmin ja laajentaa aluerajaus muihinkin piiriyhdistyksiin kattavamman käsityksen saamiseksi ja vertailun mahdollistamiseksi. Terveydenhuoltoalan lakkojen vertaileva tutkimus olisi myös mielenkiintoinen näkökulma, koska sen avulla voisi tarkastella yhteiskunnan muutoksia lakkojen ohella tai esimerkiksi naisen aseman kehitystä työelämässä ja ammattiyhdistysliikkeessä. Oma tutkimukseni osoitti terveydenhuoltoalan lakon olleen hyvin kiistelty niin yhteiskunnassa kuin liiton sisälläkin ja sen olleen merkittävä virstanpylväs sairaanhoitajien ammatti-identiteetin ja Suomen sairaanhoitajaliiton kehityksen kannalta. Aiheesta olisi kuitenkin ehdottomasti tarpeen tehdä laajempi tutkimus, jotta kaikki lakkoon liittyvät ulottuvuudet voitaisiin käsitellä syvällisesti.

Kokonaisuudessaan terveydenhuoltoalan vuoden 1968 lakko oli merkittävä niin yhteiskunnallisesti kuin yhden ammattisektorinkin kannalta. Lakko osoitti yhteiskunnassa vallitsevat epäkohdat neuvottelujärjestelmien ja matalapalkka-alojen osalta. Sukupuolen näkökulmasta lakko oli osoitus siitä muutoksesta, jota koko naissukupuolen asemassa yhteiskunnassa oli tapahtunut. Naiset olivat siirtyneet yhä kasvavissa määrin kiinteäksi osaksi työelämään miesten rinnalle, eikä esimerkiksi ammattiyhdistysliike ollut enää yksin miesten hallitsema. Ensimmäinen terveydenhuoltoalan lakko osoitti, että naisvaltaiset edunvalvontajärjestöt olivat tulleet jäädäkseen ammattiyhdistysten kentälle ja vahvasti sukupuolittuneet työmarkkinat tulisivat kokemaan rajuja muutoksia. Sairaanhoitajien ammattikunnan kannalta lakko osoitti sairaanhoitajien siirtyneen laupeudentyön leiman alta palkansaajiksi ja Suomen sairaanhoitajaliiton muuttuneen todelliseksi edunvalvontajärjestöksi. Lakko siis sinetöi sen muutoksen, joka oli ollut oraalla jo muutaman vuosikymmenen, mutta jota ei yhteiskunnassa oltu vielä täysin tiedostettu tai hyväksytty. Sairaanhoitaja ei ollut enää pelkkä kutsumustyöntekijä, jolle maksettava palkka oli ”kutsumustyöntekijälle maksettu rahallinen korvaus”, vaan työntekijä, ammattilainen ja palkansaaja.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto, Oulu (KA).

Suomen sairaanhoitajaliitto ry:n Pohjois-Pohjanmaan piiriyhdistyksen arkisto

Cd: 1 Toimikuntien pöytäkirjat (1947-1975)

Db: 3 Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitajayhdistyksen vuosikertomukset 1966–1974

Hda:10 Lakkopäiväkirja (1968-1968)

II Painetut lähteet

Sairaanhoitaja 10.1.1968–10.4.1968.

Tehy-lehti 1/2018

III Tutkimuskirjallisuus

Alasilta-Hagman, Lea & Pitko, Sinikka 1984: *Naiset lakossa: laupeudentyöstä palkkataisteluun*. Tammi, Helsinki.

Anttalainen, Marja-Liisa 1984: ”Sukupuolen mukaan kahtiajakautuneet työmarkkinat Pohjoismaissa”. *Työ, nainen ja tutkimus*, s. 77–108. Toimittaneet Marja-Liisa Honkasalo, Liisa Husu. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.

Bergholm, Tapio 2007: *Sopimusyhteiskunnan synty. 2, Hajaannuksesta tulopolitiikkaan: SAK 1956-1969*. Otava, Helsinki.

Henriksson, Lea 1994: ”Ammatillisen sisaruuden uudet jaot – sota terveystyön taitekohtana”. *Naisten hyvinvointivaltio*, s. 97–127. Toimittaneet Anneli Anttonen, Lea Henriksson, Ritva Nätkin. Vastapaino, Tampere.

Henttonen, Antti 1991: ”TVK:n ja Akavan ammattijärjestölehdet”. *Suomen lehdistön historia* 9, 1991. *Aikakauslehdistön historia: erikoisaikakauslehdet*, 499–524. Päätoimittaja Päiviö Tommila. Kustannuskiila Oy, Kuopio.

Jallinoja, Riitta 1983: *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*. WSOY, Helsinki.

- Julkunen, Raija 1994: ”Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä”. *Naisten hyvinvointivaltio*, s.179–201. Toimittaneet Anneli Anttonen, Lea Henriksson, Ritva Nätkin. Vastapaino, Tampere.
- Korppi-Tommola, Aura 2005: ”Kotiäidistä virkanaiseksi”. *Suomen naisen vuosisadat 2*. s. 205–253. Päätoimittaja Kaari Utrio. Tammi, Helsinki.
- Laakso, Mikko 2012: *Tahdon asia: Tehy 1982–2012*. Otava, Helsinki.
- Mattila, Aarne 1992: *Työriitojen sovittelun historia*. Työministeriö, Helsinki.
- Nevakivi, Jukka 2009: ”Jatkosodasta nykypäivään 1944-2009”. *Suomen poliittinen historia 1809–2009*, s. 213–364. Osmo Jussila, Seppo Hentilä, Jukka Nevakivi. 6. painos. WSOY, Helsinki.
- Oinonen, Paavo & Railo, Erkki 2012: ”Mediasta historiaa”. *Media Historiassa*, s.7–24. Toimittaneet Paavo Oinonen, Erkki Railo. Turun historiallinen yhdistys, Turku.
- Savikko, Sari 2005a: ”Ansiotyössä”. *Suomen naisen vuosisadat 2*, s. 62–63. Päätoimittaja Kaari Utrio. Tammi, Helsinki.
- Savikko, Sari 2005b: ”Hoivaajat ja kasvattajat”. *Suomen naisen vuosisadat 2*, s.222. Päätoimittaja Kaari Utrio. Tammi, Helsinki.
- Savtschenko, Ritva 2011: ”Naiset barrikadeilla. Pohdintoja naisten lakkoliikkeistä”. *Työtä tekee mies, nainen*, s. 204–224. Toimittaneet Kirsi-Maria Hytönen ja Eerika Koskinen-Koivisto. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki.
- Scott, Joan Wallach 1999: *Gender an the Politics of History*. Columbia University Press, New York.
- Siisiäinen, Martti 1990: *Suomalainen protesti ja yhdistykset*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Sorvettula, Maija 1998: *Johdatus suomalaisen hoitotyön historiaan*. Suomen sairaanhoitajaliitto, Helsinki.
- Tiirakari, Leeni 2005: ”Tiennäyttäjät”. *Suomen naisen vuosisadat 4*. s. 13–164. Päätoimittaja Kaari Utrio. Tammi, Helsinki.